

URNENVELD EN IJZERTIJDNEDERZETTING TE DONK

In de depressie van Halen-Schulen, beter bekend als het Schulensbroek, waar Demer, Gete en Herk samenvloeien, zijn in de loop der laatste jaren bij grootscheepse bagger-, ontzandings- en opspuitingswerken heel wat vondsten op een archeologisch weinig aanbevelenswaardige manier naar de oppervlakte gebracht. Vele van deze vondsten, die niet zonder belang blijken te zijn voor de kennis van de bewoningsgeschiedenis in en rond dit van oudsher moerassig gebied, zouden volledig verloren gegaan zijn zonder de opmerksaamheid en de inzet van de familie P. Vangeel en de heer J. Leemans, uit Herk-de-Stad. Hen dank ik ook de herontdekking van een urnenveld, gelegen langs de baan N.2 Diest-Hasselt, op het grondgebied van de oude gemeente Donk, sinds 1970 bij Herk-de-Stad gevoegd (fig. 16). Het was in de herfst van 1975 dat de heer P. Vangeel op een vers geploegde akker een concentratie van scherven en verbrande beenderen vond. Dit perceel, bij omwonenden bekend als de *Moddel-/Mottelwei* — een plaats waar het trouwens spookte — behoort kadastraal tot *Het Groot Veld* (Herk-de-Stad, 2de afd., Sie A, nr. 339c) (fig. 16). Op 2 maart 1976 stelden P. Vangeel en J. Leemans, ditmaal in het gezelschap van A. Claassen, een beperkt onderzoek in op de vindplaats. Ze vonden er nog de bij de scherven passende urnbodem, met krematieresten, en de scherf van een bijpotje (*Archeol.* 1976, 67). Langs de overzijde van de steenweg haalde de heer J. Herbots op 11 maart bij graafwerken aan de noordoosthoek van zijn nieuwe woning een tweede urn op, gevuld met beenderresten, en vergezeld van een bijpotje (Sie A, nr. 338g) (fig. 16). Bij de aanblik van deze urnen herinnerde zijn buurman, de heer P. Kimps, zich dat hijzelf een twintigtal jaren geleden ook wel eens een gelijkaardige pot kapot gestoken had, zonder zich evenwel bewust geweest te zijn van zijn waarde (Sie A, nr. 351 l) (fig. 16). Zonder enige twijfel moet het dan over deze vindplaats zijn dat H. Schuermans bericht: „... en 1836 ou 1837, dans les travaux de construction de la route de Diest, à un kilomètre environ du lieu dit Vranckryck, la pioche, en remuant le sol, a mis au jour des urnes et des poteries romaines”. Deze laatste kronologische indicatie kan wel betwijfeld worden, vooral als we Schuermans' bron vernemen: „Renseignements fournis par les autorités locales”. Bij de verbredingswerken van de steenweg in de zestiger jaren moet men ongetwijfeld opnieuw urngraven vernield hebben. Dat toen niets openbaar bekend geraakt is, mag waarschijnlijk voor het grootste deel op rekening geschreven worden van de doorgedreven mechanisering bij zulke wegenwerken, waardoor kleine urngraven niet zo gemakkelijk meer opgemerkt worden.

De gelegenheid bood zich dus aan om een deel van dit weliswaar gehavende maar verder niet geplunderde urnenveld te onderzoeken en dat omwille van zijn geografische ligging alleen al interessant zou kunnen zijn¹⁶. Het ligt

¹⁶ Voor hun bijdrage tot het welslagen van het onderzoek, op welke wijze ook, weze dank gezegd aan: het O.C.M.W. van Etterbeck, het gemeentebestuur van Herk-de-Stad, de Rijkswacht van het district Hasselt, de heren P. Vangeel, J. Leemans, P. Kimps, Cl. Vangeel, R. Lemmens, J. Herbots, M. Hardy en P. Vanhelmont.

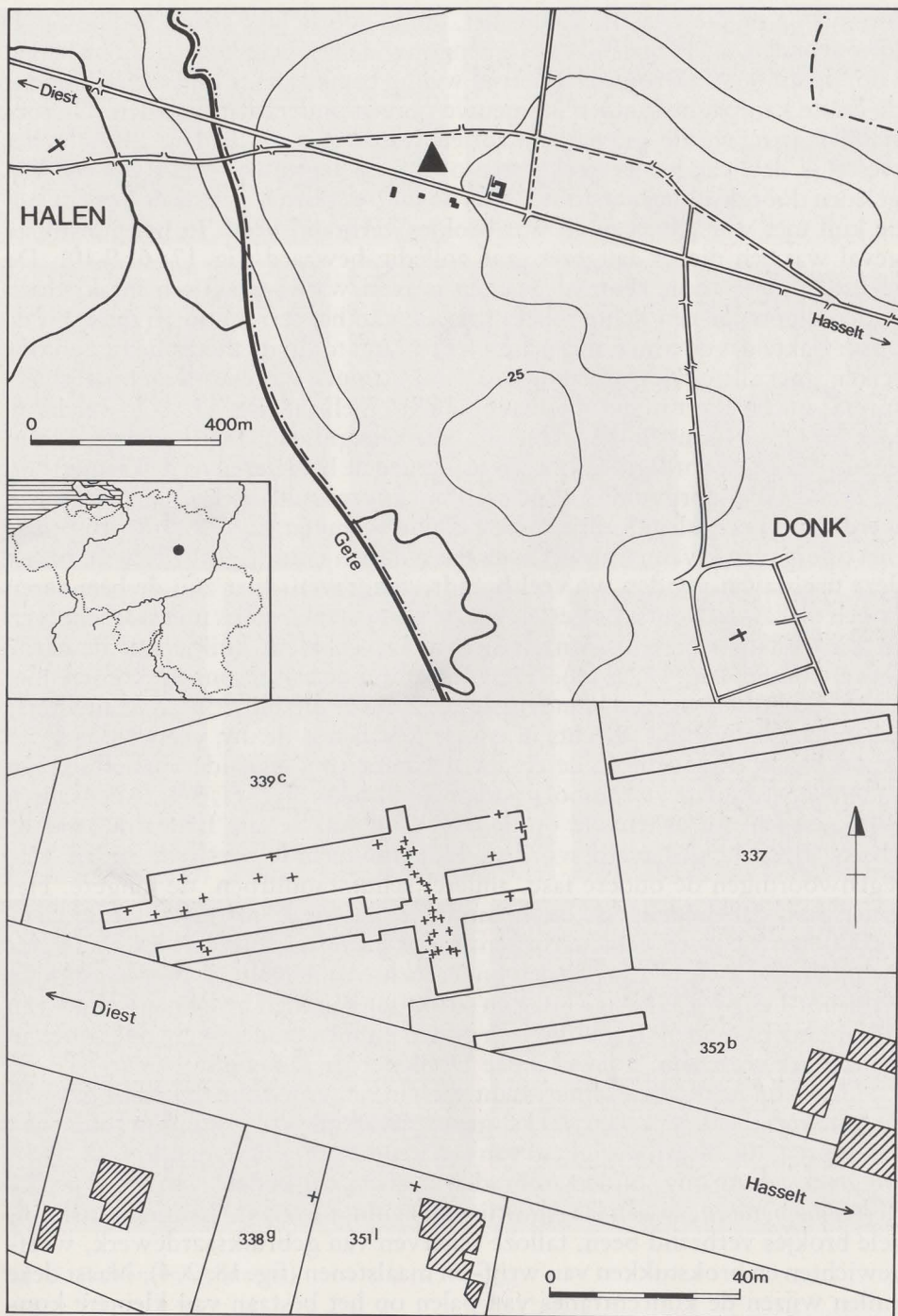

Fig. 16. Situatiekaart en -plan.

immers op de rand van de Getevallei, op de noordelijke zoom van de zandleemgronden van Hageland en Haspengouw, in een gebied waar tot op heden voor de studie van Brons- en IJzertijd weinig bruikbaar te rapen viel. Tijdens de eerste campagne konden 35 nieuwe graven onderzocht worden. De toestand waarin we de graven aantreffen was zeer verscheiden. Deze in het westelijk deel van het perceel waren op enkele centimeters na reeds eeuwen geleden door de ploeg verstoord. Van de meeste restten slechts de bodem van de kuil met wat scherven en wat brokjes verbrand been. In het gunstigste geval was een dieper aangezet graf volledig bewaard (fig. 17, 6, 9-10). De meeste andere meer centraal gelegen graven waren praktisch intact doch liggen ingevolge een lichte reliëfwijziging van het terrein nu zo dicht bij de oppervlakte dat de urnen met schouder en rand tot in de moderne bouwvoor reiken, met alle gevolgen vandien. De bijzettingen liggen onregelmatig verspreid: in een sliert in het midden en dicht bij elkaar (fig. 17, 1-2), verderop met grotere tussenruimten. Het zijn alle vlakgraven. Twee graftypen zijn goed vertegenwoordigd. In het eerste werden de beenderen na de krematie op de brandstapel zorgvuldig uitgelezen en in een asurn geborgen. Deze urn werd dan in een klein kuiltje in de bodem begraven (fig. 17, 1-8). Bijpotjes met offergaven kwamen zowel in als naast de urn voor (fig. 17, 1, 5, 7). Naast deze urngraven vonden we veel brandrestengraven: hier zijn de beenderen samen met as- en houtskoolresten van de brandstapel, soms met wat scherven en een restant van een bronzen sieraad in een klein kuiltje aan de aarde toevertrouwd (fig. 17, 9-10). Eigenlijke beenderpakzettingen komen niet voor, sporadisch wel een brandafvalgraf. Zonder uitzondering is de funeraire keramiek gladwandig. Slechts in enkele gevallen is de urn versierd: een der urnen draagt bijvoorbeeld de eerder zeldzame fijne meanderversiering, een andere is getooid met een mooi gestoken puntdekor (fig. 17, 3-4). Alles samen genomen kan dit urnenveld op de overgang van de late Bronstijd naar de vroege IJzertijd gedateerd worden. Hogergenoemde versierde urnen vertegenwoordigen de oudere fase, andere, schuinrandurnen, de jongere. Het urnenveld, dat duidelijk de overgang toont van de Kempense naar de Centraal-Belgische urnenveldengroepen, is een goede tegenhanger van het reeds meer dan een kwarteeuw geleden onderzochte urnenveld op de *Gijmelberg* te Aarschot-Langdorp. Naar aanleg en structuur kan men beide nauwelijks van elkaar onderscheiden. Kronologisch gezien kunnen beide zekere tijd samen in gebruik geweest zijn, hoewel dit te Donk eerder aanvangt.

Even onverwacht als interessant was, in een vrije zone tussen de graven, de aanwezigheid van een reeks grote afvalkuilen en concentraties van paalsporen, die de aanwezigheid van een nederzetting verraden (fig. 18, 1, 3). De grote zakvormig, onderaan breder uitgegraven kuilen, van het type der *Kegelstumpfgruben*, waren laagsgewijs opgevuld met zand, asse en houtskool, vele brokjes verbrand been, talloze scherven van gebruiksaardewerk, weefgewichten en brokstukken van wrijf- en maalstenen (fig. 18, 2, 4). Naast deze kuilen wijzen de concentraties van palen op het bestaan van kleinere konstrukties, zonder dat het evenwel mogelijk is hierin al enig plan te herkennen. Het aardewerk leert ons dat de nederzetting zeker jonger is dan het urnenveld.

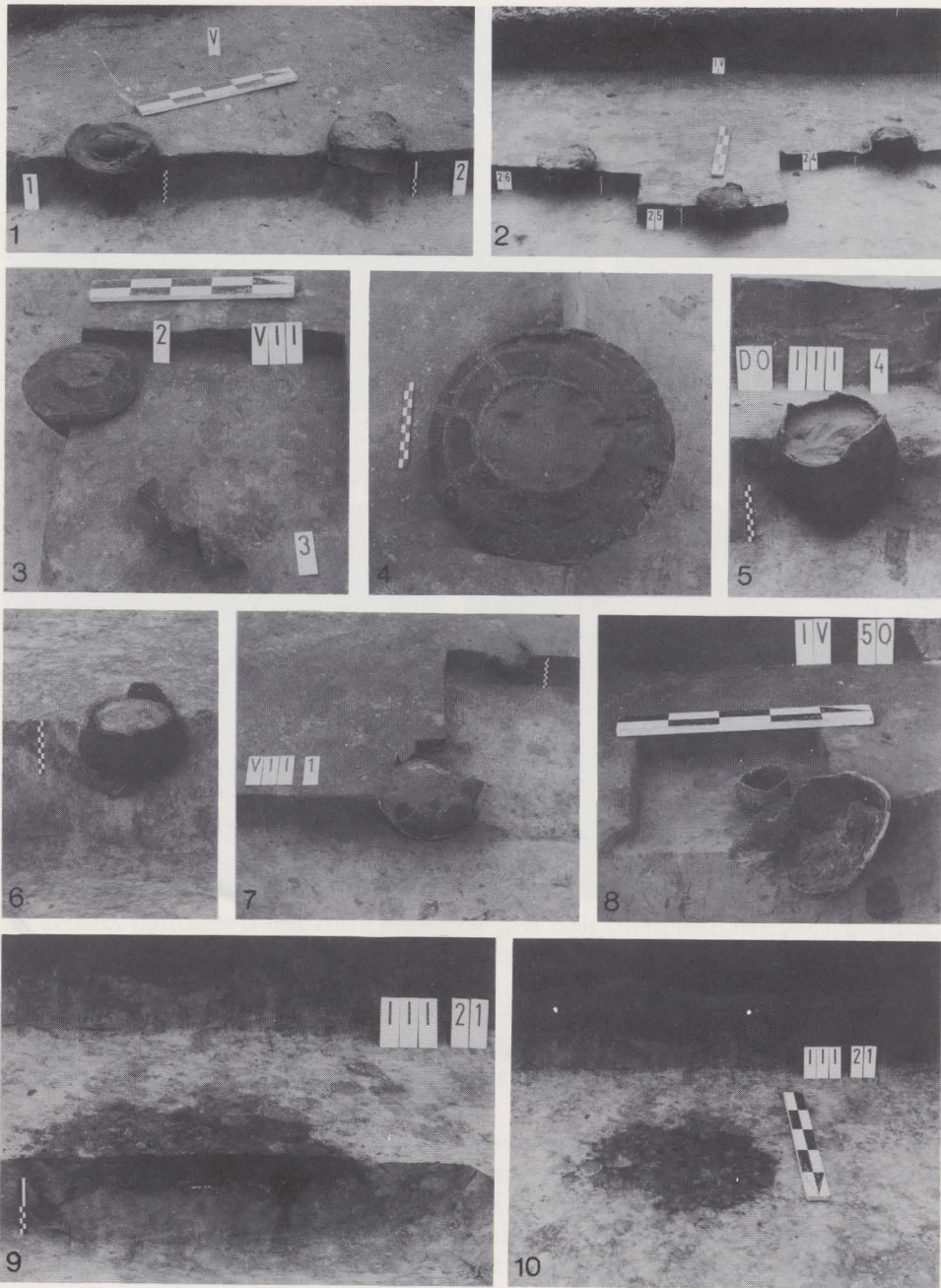

Fig. 17. Zicht op enkele graven.

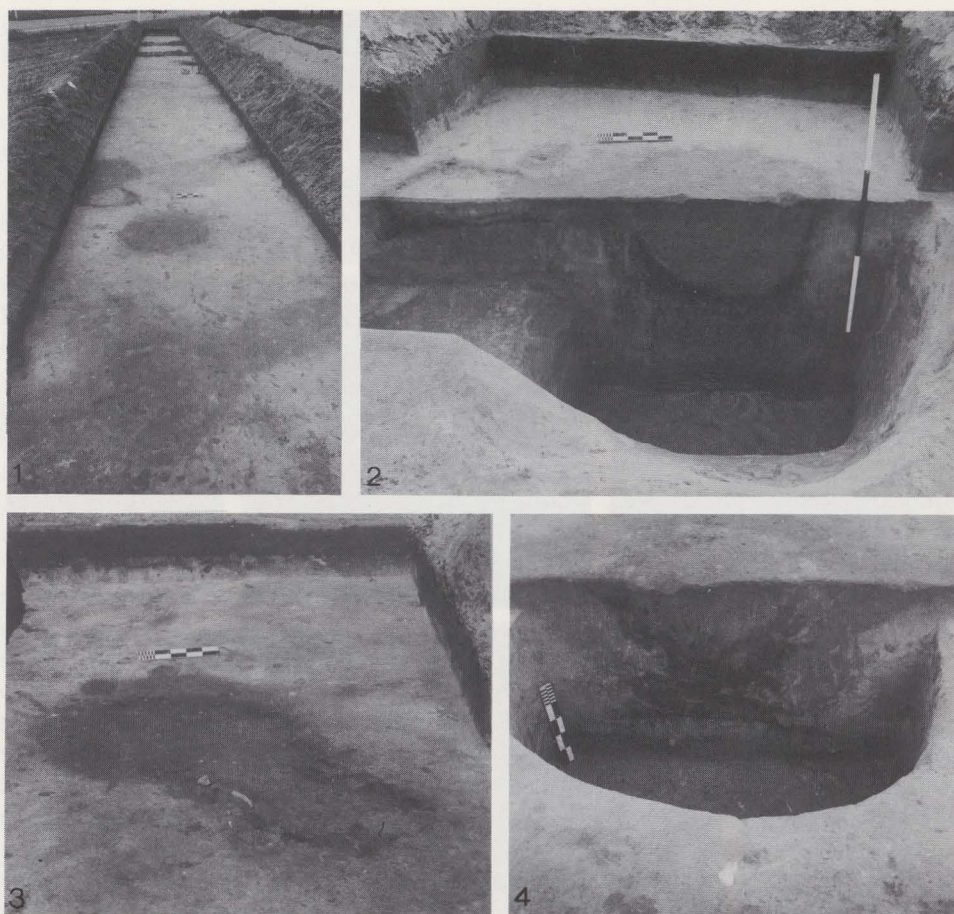

Fig. 18. Een beeld van de nederzettingssporen.

Hoe ver beide in tijd uit elkaar liggen valt voor het ogenblik moeilijk te preciseren en zal, zo hopen wij althans, verdere studie en onderzoek moeten uitwijzen.

L. VAN IMPE